

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

КОРИСНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР ДО МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

Вашкевич А. Е. Первый факультативный протокол к международному пакту о гражданских и политических правах : науч.-практ. комментарий. – Минск : Позитив-центр, 2016. – 344 с.

У науковому обігу 2016 року з'явився науково-практичний коментар щодо Першого факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, який вийшов друком російською мовою у Мінську (видавництво «Позитив-центр»). Автор зазначеного коментаря, професор Академічного департаменту права Європейського гуманітарного університету у Вільнюсі (Литовська Республіка) Олександр Вашкевич, є знаним дослідником у галузі захисту прав людини не тільки у Білорусі та Литві, а й у загальноєвропейському масштабі. Професор О. Вашкевич – лауреат стипендії Фулбрайта – неодноразово стажувався в Інституті порівняльного публічного та міжнародного права у Гейдельберзі (Німеччина), має значний науковий доробок – понад 120 праць, частину з яких опубліковано у знаних наукових часописах європейських держав. Крім вагомої наукової складової, необхідно зазначити істотний правозастосувальний досвід професора О. Вашкевича як судді Конституційного Суду Республіки Білорусь у відставці, члена Ради експертів Організації з безпеки та співробітництва в Європі з питань свободи зібрань, експерта Ради Європи. Таке інтегральне поєднання наукової та практичної складових є достатньою підставою для прискіпливого студіювання зазначеного науково-практичного коментаря.

Як справедливо зазначає автор коментаря, прийнятий 1966 року Міжнародний пакт про громадянські та політичні права є головним універсальним багатостороннім актом, який закріплює найважливіші політичні та особисті права та свободи людини. Станом на 1 січня 2016 року цим договором об'єднано 168 держав світу. Одночасно з Пактом прийнятий *Факультативний протокол (ФП)*, у якому закріплено процедуру подання та розгляду індивідуальних повідомлень про ймовірні порушення Пакту.

Вдалою, на наш погляд, є обрана автором форма подачі рекомендацій до Пакту. Спершу подано текст кожної статті російською та англійською мовами, а після двомовного тексту – рекомендації. Автор детально проаналізував кожну зі статей Першого факультативного протоколу, обґрунтовуючи його відповідними рішеннями *Комітету з прав людини (КПЛ)* ООН. До безперечних позитивних рис коментаря належить і те, що автором використано наукові праці відомих західних науковців, а також значну кількість електронних ресурсів. При цьому

обґрунтованість коментаря до кожної статті проілюстровано значною кількістю рішень Комітету з прав людини, прийнятих на підставі звернень громадян різних держав з різних континентів світу.

У коментарі до ст. 1 Факультативного протоколу автором детально проаналізовано поняття «жертва». Зокрема, зазначено, що під юрисдикцію КПЛ підпадає лише фізична особа, яка стверджує, що вона є жертвою порушення державою-учасником будь-якого з прав, викладених у Пакті. І хоча ще під час обговорення проекту ФП звучали пропозиції закріпити у протоколі право на подання скарг для неурядових організацій, сьогодні КПЛ дотримується вузького тлумачення зазначеного терміна. Такий висновок автор обґрунтовує відповідними рішеннями Комітету.

Коментар до ст. 2 ФП стосується критеріїв прийняття повідомлень, однією з умов яких є необхідність вичерпання всіх наявних засобів правового захисту. Автором детально проаналізовано процедурні аспекти розгляду повідомлень – від розгляду повідомлення до його реєстрації або ж відмови від реєстрації.

Доволі ґрунтовним є коментар до ст. 3 ФП, у якому автор на основі аналізу рішень КПЛ чітко встановлює різницю між анонімним повідомленням та випадками, коли автори повідомлень просили Комітет з прав людини ООН не повідомляти уряду своїх імен, а, отже, такі повідомлення не визнали анонімними, оскільки Комітету були відомі автори. Цікавим є наведений О. Вашкевичом у контексті застосування як підстави для визнання повідомлення неприйнятним з приводу зловживання правом на складання повідомлень приклад справи проти Канади, у якій повідомлення склали засновники організації «Асамблея вселенської церкви», «священним символом» якої була марихуана, а віровчення та обряди церкви вимагали її вирощування, зберігання та розповсюдження (с. 63).

У коментарі до наступних статей ФП автор детально тлумачить порядок розгляду індивідуальних повідомлень, у тім числі черговість їхнього розгляду та попередні засоби захисту, питання незалежності та неупередженості членів КПЛ під час розгляду повідомлень, розподілу тягаря доказування між державою та заявником (ст. 4), додаткових умов прийнятності повідомлень (ст. 5). Коментуючи завершальні статті ФП, автор торкається питання щорічної доповіді Комітету з прав людини Організації Об'єднаних Націй (ст. 6), права на петицію колоніальних держав та народів (ст. 7), підписання, ратифікації та приєднання до Факультативного протоколу (ст. 8), його вступу у силу (ст. 9), дії Факультативного протоколу у федеративних державах (ст. 10), поправок до нього (ст. 11), його денонсації (ст. 12), повідомлення Генерального секретаря ООН (ст. 13) та питання автентичних текстів Факультативного протоколу (ст. 14).

Окремо прокоментуємо другу, не менш корисну, частину коментаря – додатки, що стосуються багатьох аспектів діяльності Комітету з прав людини ООН. Автор не тільки залучив у додатки текст Пакту про громадянські та політичні права, Першого та Другого факультативних протоколів до нього, а й підібрав інші важливі документи, які у своїй сукупності відображають усю

важливість діяльності такої поважної міжнародної інституції, якою є Комітет з прав людини Організації Об'єднаних Націй.

Зважаючи на зауваження до змісту рецензованого науково-практичного коментаря щодо Першого факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, зазначимо, що, на наш погляд, автору слід було проаналізувати й відповідні рішення Комітету з прав людини ООН, що стосуються повідомлень, які надійшли з України. Автор стверджує, що значна кількість повідомлень надходить до Комітету з прав людини ООН з Білорусі, Росії та України, де право на звернення в міжнародні організації для захисту порушених прав і свобод закріплено на конституційному рівні (с. 8), проте у тексті коментаря ми не знайшли аналізу жодного «українського» рішення КПЛ. Однак висловлене зауваження не знижує теоретичної та практичної цінності рецензованого нами науково-практичного коментаря. Не викликає жодного сумніву, що він буде корисним для науковців у галузі міжнародного та конституційного права, адже ч. 5 ст. 55 Конституції України чітко встановлює, що кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Видається, що звернення до Комітету з прав людини ООН для представників українських неурядових організацій іноді може бути ефективнішим, ніж звернення до Європейського Суду з прав людини (наприклад, у справах, що стосуються свободи сумління). На наш погляд, Олександр Євгенович Вашкевич виконав глибокий постатейний аналіз коментаря, а, отже, здійснив вагомий внесок у європейську юридичну науку.

Іван Панкевич

*доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка*